

Vägledning

OM TILLÄMPNING AV SJÄLVKOSTNADSPRINCIPEN

*enligt kapitel 6 § 9-10 AB 04 och ABT 06 vid
entreprenadarbeten som utförs på löpande
räkning.*

VÄGLEDNING OM TILLÄMPNING AV SJÄLVKOSTNADSPRINCIPEN ENLIGT AB 04 OCH ABT 06

1	INLEDNING	2
2	REGLVERKET I AB 04 OCH ABT 06	3
2.1	Relevanta paragrafer	3
2.2	Övergripande frågeställningar rörande kapitel 6 §§ 9-10.....	4
3	KOSTNADER OCH EVENTUELLA GRÄNSDRAGNINGSPROBLEM	6
3.1	Utgångspunkter.....	6
3.2	Sakomständigheterna i Nybropalatsmålet.....	6
3.3	Vad utgör en ersättningsgill kostnad?	7
3.4	Schabloner och påslag	8
3.5	Vad ingår i ett avtalat timpris för yrkesarbetare eller tjänstemän?.....	10
3.6	Entreprenörarvode och begreppet "centraladministration"	13
3.7	Utbildning av arbetare, friskvård samt andra arbetsgivarkostnader.....	15
3.8	Kostnader för hjälpmedel (kapitel 6 § 9 p. 4)	15
3.9	Kostnader för underentreprenader (kapitel 6 § 9 p. 5).....	17
3.10	Övriga kostnader (kapitel 6 § 9 p. 7)	19
3.11	Beställarens rätt att tillgodoräknas rabatter.....	20
4	REDOVISNING OCH BESTÄLLARENS GRANSKNINGSRÄTT	21
4.1	Beställarens granskningsrätt (kapitel 6 § 10 p. 4).....	21
4.2	Kan beställaren vägra att betala om slutpriset är oskäligt?	22
4.3	Kravet på entreprenörens underlag	25
4.4	Kravet på precisering av entreprenörens anspråk vid ÄTA-reglering.....	26
5	ENTREPRENÖRENS OMSORGSPLIKT VID UTFÖRANDE OCH UPPHANDLING	27
5.1	Tillvaratagande av beställarens intresse	27
5.2	Entreprenörens upphandlingar	28
5.3	Särskilt om överskottsmaterial och spill	29

1 Inledning

Ersättning för entreprenörer enligt självkostnadsprincipen är ett koncept som vid en första anblick verkar enkelt och intuitivt – beställaren betalar vad det kostar med ett på förhand angivet påslag. Som ofta är fallet kan dock den praktiska tillämpningen bli väsentligt mer komplicerad när teorin möter verkligheten. AB 04 och ABT 06 är egentligen skrivna med utgångspunkten att entreprenaden utförs till ett fast pris, och självkostnadsprincipen är främst tänkt att vara ett sätt att reglera ändringar samt tillkommande och avgående arbeten, så kallade ÄTA-arbeten. Grundtanken är alltså inte att självkostnadsprincipen ska användas för att reglera hela entreprenader, även om bestämmelsen i och för sig skrevs för att även detta skulle vara möjligt.

Trots de utmaningar som finns i den praktiska tillämpningen ser Byggherrarna att självkostnadsprincipen i vissa fall kan ha fördelar eftersom den medför att beställaren vid en korrekt tillämpning enbart betalar vad entreprenaden faktiskt kostar, med ett på förhand bestämt påslag för entreprenören. Självkostnadsregleringar möjliggör också projekt som är svårare att kalkylera och som därför kanske inte hade blivit av om entreprenören tvingats ange ett fast pris. Slutligen finns det ett viktigt skäl till att alltid ha självkostnadsprincipen i åtanke och det är det faktum att om parterna inte lyckas enas om en särskild reglering av ÄTA-arbeten, eller med sådana likställda arbeten, är det självkostnadsprincipen som i slutändan ändå behöver tillämpas. Principen finns därför alltid i bakgrunden, även i fastprisentreprenader.

Syftet med denna vägledning är att ge beställare underlag för att förtydliga vissa regler och föreskrifter hänförliga till beräkningen av entreprenörens rätt till ersättning när självkostnadsprincipen enligt AB 04 eller ABT 06 tillämpas. Målsättningen är att förtydliga vad som redan följer av AB 04 och ABT 06 angående vad som ingår respektive inte ingår i respektive post och vilka kostnader som är ersättningsgilla, samt diskutera vilka de eventuella gråzonerna är.

Förhoppningen är att diskussioner kring dessa frågor också ska kunna förebygga vissa tvister genom att öka förutsägbarheten i tillämpningen av självkostnadsprincipen. Ökad förutsägbarhet stärker konkurrensen inom bygg- och anläggningsbranschen genom att se till att alla aktörer konkurrerar på lika villkor i kostnads-hänseende när självkostnadsprincipen tillämpas.

2 Regelverket i AB 04 och ABT 06

2.1 RELEVANTA PARAGRAFER

Självkostnadsprincipen är reglerad i kapitel 6 § 9-10 i såväl AB 04 som ABT 06. Skrivningarna och de rättsliga principerna bakom dessa är nästan identiska i båda standardavtalen. Vad som sägs i denna vägledning gäller således för båda avtalen om inte annat uttryckligen anges. Nedan återges de två relevanta paragraferna samt kommentarstexterna till dessa.

Kapitel 6 § 9 [text som enbart finns i ABT 06 inom klammer]:

Enligt självkostnadsprincipen utgår ersättning för kostnader för;

1. kostnader för material och varor
2. kostnader för arbetsledning
3. kostnader för arbetare
4. kostnader för hjälpmedel
5. kostnader för underentreprenader
6. kostnader för försäkringar i den mån de avser entreprenörens risk samt avgifter enligt lag och till företagarorganisationer
7. *[kostnader för utredning och projektering samt]* kostnader i övrigt som inte anges i § 10 p. 2 i detta kapitel
8.
 - a) entreprenörarvode beräknat som procent av kostnaderna enligt p. 1-7 ovan, exklusive mervärdesskatt eller
 - b) entreprenörarvode beräknat som procent av kostnaderna enligt p. 1-7 ovan, för arbetare, hjälpmedel, material eller vara, som tillhandahålls av beställaren, exklusive mervärdesskatt.

Kapitel 6 § 10:

Vid tillämpning av självkostnadsprincipen gäller följande.

1. Entreprenören skall fullgöra sin uppgift så att beställaren erhåller bästa tekniska och ekonomiska resultat.
2. I entreprenörarvode inbegrips, förutom vinst, kostnader för räntor och centraladministration med beaktande av eventuella årsomsättningsrabatter. Övriga rabatter som entreprenören kan tillgodoräkna sig i entreprenaden skall gottskrivas tillgodoräknas beställaren.
3. Entreprenören skall vid upphandling av material, vara eller underentreprenad såvitt möjligt infordra anbud från flera leverantörer eller entreprenörer. Upphandling skall ske till så förmånliga villkor för beställaren som förhållandena medger.
4. Beställaren har rätt att granska samtliga originalverifikationer i den mån de avser kostnader enligt § 9 p. 1-7 i detta kapitel.

Kommentar till kapitel 6 §§ 9 och 10:

Till underlättande av bedömningen av vad som skall anses utgöra skäligt entreprenörarvode kan parterna i kontraktshandlingarna fastställa de procentsatser som skall gälla enligt § 9, p. 8 a respektive 8 b. Till förenkling av debitering och kontroll kan vidare avtalas att vissa kostnader skall beräknas procentuellt på annan kostnad eller på grundval av arbetad tid eller med ledning av à-priser eller annan debiteringsnorm.

2.2 ÖVERGRIPANDE FRÅGESTÄLLNINGAR RÖRANDE KAPITEL 6 §§ 9-10

I korthet kan kapitel 6 § 9 sägas reglera hur värdet av entreprenörens ersättning ska bestämmas medan kapitel 6 § 10 består av fyra regler som ska gälla vid tillämpningen av självkostnadsprincipen och vars syften kan sägas vara att motverka entreprenörens missbruk av ersättningsformen. Dessa fyra regler kan sammanfattas på följande sätt:

1. Entreprenörens omsorgsplikt vid utförande.
2. Beställarens rätt att tillgodoräknas rabatter.
3. Entreprenörens omsorgsplikt vid upphandling.
4. Beställarens granskningsrätt.

Det kan med fog påstås att självkostnadsprincipen i entreprenadprojekt ställer stora krav på såväl entreprenören som beställaren. Entreprenören behöver redovisa och styrka sina kostnader enligt respektive post medan beställaren behöver granska

denna redovisning och ta ställning till om redovisade kostnader är ersättningsgilla. Ur ett riskfördelningsperspektiv innebär dock självkostnadsprincipen att beställarens möjligheter till kontroll av slutkostnaden för projektet begränsas, varför projektet till slut kan visa sig bli väsentligt dyrare än vad beställaren hade förväntat sig. Detta föranleder inte sällan tvister mellan beställare och entreprenör.

En grundläggande fråga är vad som utgör en *ersättningsgill kostnad* enligt kapitel 6 § 9. En särskild fråga i detta sammanhang är vilken ersättning som entreprenören har rätt till för hjälpmedel som köps in för utförandet av entreprenaden. Ofta förekommer det även att entreprenörer försöker erhålla tackning för vissa kostnader genom schabloner, vilket aktualiserar frågeställningar om ersättningsgilla kostnadslag.

Det är vanligt förekommande att parter särskilt avtalar om timpriser för olika personalkategorier, till exempel tjänstemän, yrkesarbetare eller kategorier av yrkesarbetare. Dessa timpriser syftar i regel till att förenkla debiteringen så att parterna inte behöver beräkna den exakta kostnaden för de individuella arbetstagarnas löner, förmåner, sociala avgifter och liknande, fördelat på den exakta tiden som respektive arbetstagare varit i arbete. Ofta avtalas timpriser genom en hänvisning till en särskild kontraktshandling eller bilaga. I dessa fall uppstår det inte sällan frågor kring exakt vad som ingår i timpriset och vad särskild ersättning ska utgå för.

Andra viktiga frågor rör de fyra hjälpreglerna i kapitel 6 § 10.

- Vad innebär entreprenörens plikt, att tillse att beställaren får det mest fördelaktiga resultatet ur en teknisk och ekonomisk synpunkt, och vad händer när entreprenören inte uppfyller denna skyldighet (p. 1)?
- Vad gäller avseende motsvarande omsorgsplikt under upphandling (p. 3)?
- Hur kan beställaren tillförsäkra sig att denne får ta del av entreprenörens eventuella rabatter (p. 2)?
- Hur långt sträcker sig beställarens granskningsrätt (p. 4), särskilt vad gäller underentreprenörers originalverifikat?

På ett mer övergripande plan aktualiserar granskningsrätten frågor om vilket underlag som entreprenören måste prestera för att få ersättning samt hur indirekta kostnader ska redovisas.

I denna vägledning kommer dessa frågeställningar att behandlas med utgångspunkt i vad som följer av AB 04 och ABT 06. Då Svea hovrätts dom den 10 mars 2016 i mål T 10408-14 (ofta kallad "Nybropalatsdomen", efter beställaren Brf Nybropalatset)

berör en del frågeställningar angående självkostnadsprincipen och rönt en del uppmärksamhet i entreprenadrättsliga kretsar kommer den domen även att kort redogöras för.

3 Kostnader och eventuella gränsdragningsproblem

3.1 UTGÅNGSPUNKTER

De olika kostnadsposterna enligt kapitel 6 § 9 har analyserats utifrån praxis och den entreprenadrättsliga litteraturen. Vad som inte nog kan understrykas är att nedanstående enbart gäller i den mån som parterna inte överenskommit om någonting särskilt, till exempel genom regleringar i de administrativa föreskrifterna eller genom att ta med en gränsdragningslista i kontraktshandlingarna. Parterna har nämligen i princip obegränsade möjligheter att avtala om vad som ska ingå i de olika kostnadsposterna enligt kapitel 6 § 9 punkt 1-7. Sådana ändringar utgör ingen ändring av fasta bestämmelser i standardavtalen utan är istället förutsedda.

3.2 SAKOMSTÄNDIGHETERNA I NYBROPALATSMÅLET

Målet rörde en nybildad bostadsrättsförening som skulle totalrenovera ett hus på Östermalm i Stockholm och ombilda huset till bostadsrätter. Innan entreprenaden var färdigställd uppstod tvist mellan föreningen och den ursprungliga entreprenören, vilket resulterade i att föreningen hävde entreprenadavtalet. Efter hävningen anlätades under sommaren 2011 en ny entreprenör för att färdigställa entreprenaden. Detta senare entreprenadavtal ingicks med ABT 06 som tillämpligt standardavtal och med löpande räkning enligt självkostnadsprincipen som ersättningsmodell för hela entreprenaden. En av anledningarna till detta var att den nye entreprenören var tvungen att kliva in i en halvfärdig entreprenad och utifrån bästa förmåga försöka göra klart denna. Arbetenas omfattning gick av dessa skäl inte heller att på förhand uppskatta.

Tvisten i hovrätten rörde denna senare entreprenad. Under entreprenaden hade föreningen löpande betalat månadsvis utställda fakturor upp till ett belopp om strax under 41 miljoner kronor. Fakturorna hade som underlag endast utdrag ur entreprenörens huvudbok. Fakturan som ställdes ut i juni 2012 betalade föreningen dock enbart delvis och därefter vägrade den att betala ytterligare fakturor. Till slut sade föreningen upp även detta avtal, vilket skedde i september 2012. Entreprenören stämde föreningen i Stockholms tingsrätt och krävde betalning med ytterligare cirka 7 miljoner kronor jämte ränta.

Tingsrätten avslag entreprenörens talan för att domstolen bedömde att entreprenören inte hade lyckats bevisa sina självkostnader utöver vad föreningen redan hade betalat. Svea hovrätt ändrade tingsrättens dom och dömde föreningen att betala cirka 6,3 miljoner kronor för arbetet och ersätta entreprenören för dennes rättegångskostnader. Enbart vissa poster ogillades.

3.3 VAD UTGÖR EN ERSÄTTNINGSGILL KOSTNAD?

I vardagliga sammanhang använder man ofta ordet *kostnad* för att beteckna den summa pengar som man måste betala för att köpa någonting. Man säger till exempel att en TV "kostar" 5 000 eller 10 000 kronor. När man istället pratar om företag så är det viktigt att skilja en *kostnad* från en *utgift*. I företagsekonomiska sammanhang brukar den generella definitionen av *kostnad* innebära att kostnader uppstår när en resurs förbrukas. Skillnaden mot en *utgift* kan beskrivas med följande exempel. Anta att en entreprenör köper ett antal kilo cement och betalar fakturan till sin leverantör. Ekonomiskt sett har han i detta skede haft en *utgift* men ännu inte en *kostnad* då cementsäckarna utgör ett ekonomiskt värde i entreprenörens verksamhet, i och med att de möjliggör fullföljande av de uppdrag som entreprenören har åtagit sig eller kan åta sig i framtiden. Cementens värde försvinner när den förbrukas genom att blandas ut med vatten och ballast för att byggas in i en entreprenad. Först då blir de en *kostnad* för entreprenören.

I en redovisningskontext kan nämnas att Bokföringsnämnden i sina allmänna råd om årsredovisning och koncernredovisning, BFNAR 2012:1, Allmänt råd 2.17, definierar begreppet "kostnad" som en minskning av ekonomiska fördelar under ett räkenskapsår till följd av utbetalningar, minskning av tillgångars värde eller ökning av skulders värde som medför en minskning av eget kapital. Även om redovisningen har ett annat syfte visar även denna definition att en kostnad är väsensskild från utbetalningar.

Även om det inte står i avtalstexten måste det anses underförstått att det finns ett krav på koppling till entreprenaden för att ersättning ska utgå enligt självkostnadsprincipen. Sammantaget lär detta innebära att kostnader måste vara hänförliga till resursförbrukning i entreprenaden för att vara ersättningsgilla inom denna.

Vad man ska komma ihåg är att ersättningen enligt AB 04 och ABT 06 kapitel 6 §§ 9-10 baseras på principen att *hela* entreprenörens vinst ligger i det entreprenörarvode som denne har rätt att lägga på sina verifierade självkostnader enligt § 9 punkten 8 a) och på värdet av tillhandahållet arbete enligt § 9 punkten b). Detta innebär att innan entreprenörarvodet läggs på så ska entreprenören i teorin varken ha gjort en vinst eller en förlust på de direkta kostnaderna i projektet. Eftersom hela

systemet bygger på denna princip är det också detta arvode som i första hand konkurrensutsätts vid upphandling av entreprenader på löpande räkning. Därför är det viktigt för den sunda konkurrensens skull att inte entreprenören tillåts inkassera "dolda vinster" genom att erhålla mer än sina faktiska självkostnader plus det avtalade arvudet. Istället bör beställaren se till att alla entreprenörer spelar enligt samma regler så att deras anbud också blir jämförbara.

Ersättningsgilla kostnader:

- ska vara hänförliga till en resurs som förbrukas i entreprenaden,
- är exklusive påslag för risk och vinst, vilka regleras genom entreprenörsarvudet,
- är inte likställda med entreprenörens utgift (fakturor ställda till entreprenören) och
- är inte likställda med bokförda "kostnader" i entreprenörens bokföring.

3.4 SCHABLONER OCH PÅSLAG

I AB 04 och ABT 06 antas att parterna avtalar kring vad som ska gälla närmare vid tillämpningen av självkostnadsprincipen. Detta innebär att parterna är fria att komma överens om förenklingar och förtydliganden av självkostnadsprincipen.

Många entreprenörer vill av praktiska skäl begära ersättning för vissa kostnader som schabloner eller som schabloniserade påslag på andra kostnader. Det kan vara kostnader som är svåra eller omständliga att löpande dokumentera och härleda till den specifika entreprenaden. Vanliga exempel på sådana kostnader kan vara försäkringar för anställda, mindre handverktyg och personlig skyddsutrustning. En förenkling som parterna på förhand avtalar kan ha stora fördelar för båda parterna: entreprenören får det enklare att styrka omfattningen av ersättningen och beställaren kan enklare kontrollera om begärd ersättning är avtalsenlig. Om förenklingarna och schablonerna finns redan vid upphandlingen kommer anbuden mellan olika entreprenörer också bli lättare att jämföra.

Ett exempel på schabloner är LR06, ett formulär för förenklad debitering som dåvarande Sveriges Byggindustrier (numera Byggföretagen) har tagit fram. Detta formulär kan enskilda parter välja att inkorporera i sitt avtalsförhållande. Formuläret bygger på att vissa kostnader definieras som procentsatser som sedan slås på verifierad lön för arbetsledning respektive arbetare. Fram till år 2015 hade Sveriges Byggindustrier förtryckta procentsatser för vissa littera i tabellen (till exempel angavs under littera 3.1 att semester för arbetare år 2010 utgick med ett påslag om 13,7 % på den verifierade lönen, vilket sedan höjdes till 13,9 % för år 2012-2015). Efter år 2015

valde Sveriges Byggindustrier att avstå från att själva ta fram förslag på schablonprocentsatser. Som skäl angavs det ändrade pensionssystemet och att olika företags kostnadsbilder såg olika ut, varför schablonerna inte längre gav en rättvisande bild av enskilda bolags faktiska kostnader. Därför förutsätter formuläret numera att enskilda entreprenörer själva beräknar sin genomsnittliga kostnad. Att som beställare i en upphandling kräva att entreprenörer accepterar vissa, på förhand, bestämda påslag är *inte lämpligt* då detta riskerar att snedvrider konkurrensen.

Om inte parterna kommer överens om att LR06 eller andra schabloner får (eller ska) användas blir frågan huruvida entreprenören tillåts att schablonisera kostnadsposter i första hand en kontraktuell och i andra hand en processuell fråga. Det vill säga, först behöver man titta på om de ändå kan hitta stöd för detta i parternas avtal och i andra hand, om en entreprenör kan använda vissa schabloner som en "genväg" för att bevisa kostnader. Inledningsvis kan det konstateras att om man enbart har att tillämpa AB 04 eller ABT 06 så gäller att entreprenören endast har rätt till ersättning för sin faktiska och verifierade självkostnad. Om inte annat är särskilt avtalat saknas således kontraktuell grund för schabloner och dylikt.

Vad gäller den processuella delen blir frågan då om entreprenören kan använda schabloner för att bevisa sina faktiska självkostnader. I akademiska sammanhang har det framförts att en schablon typiskt sett måste vara förankrad i verkliga förhållanden för att kunna accepteras, vilket innebär att den part som vill åberopa en sådan schablon måste bevisa för domstolen att den är underbyggd av för målet relevanta empiriska undersökningar eller liknande. Detta innebär att en icke avtalad schablon måste vara ett sätt att bevisa en kostnad och kan inte utgöra en bevislättning om detta inte tillåts enligt allmänna processuella regler. Uppgifter som enbart avser det projekt som tvisten rör kommer ofta att vara otillräckliga för att bevisa schablonen.

I sammanhanget finns det ett intressant hovrättsavgörande från år 2016.

I Svea hovrätts mål T 6274-15 uppstod tvist mellan en underentreprenör och dennes beställare (ett av de större entreprenadbolagen i Sverige). Bland annat var parterna oeniga om vilken kostnad som underentreprenören hade haft för sina anställda i samband med reglering av ÄTA-arbeten enligt AB 04 kapitel 6 § 9.

Underentreprenören gjorde gällande att påslaget för sociala kostnader och "andra lönebikostnader" uppgick till en faktor om 1,79 medan beställaren enbart medgav en faktor om 1,62 (vilket var LR06 med 2010 års procentsatser). Till stöd för sitt krävda belopp hade underentreprenören åberopat förhör med ställföreträdare samt årsredovisningar och resultatrapporter. På grund av hur materialet var strukturerat bedömde hovrätten att underentreprenören inte hade styrkt att man hade "haft kostnader av påstått slag uppgående till de procentsatser som [underentreprenören] använt". Domstolen tillämpade därför av beställaren medgiven påslagsfaktor, det vill säga den som de hade medgett i processen.

Eftersom beställaren i processen frivilligt hade accepterat påslaget från LR06 behövde domstolen inte bedöma om denna schablon var riktig eller inte. Hade beställaren inte gått med på detta är det inte säkert att domstolen hade accepterat schablonen.

3.5 VAD INGÅR I ETT AVTALAT TIMPRIS FÖR YRKESARBETARE ELLER TJÄNSTEMÄN?

Ett à-pris utgör enligt definitionerna i AB 04 och ABT 06 ett fast pris för en viss mängd arbete. Det kan till exempel röra sig om priset för att schakta en kubikmeter jord, måla en kvadratmeter vägg eller lägga en meter rör. Eftersom à-pris avser färdiga enheter arbete spelar tidsåtgången ingen roll för beställaren vid den löpande debiteringen.

Ett timpris är däremot inte reglerat i AB 04 eller ABT 06 utan grundar sig enligt Bygandets kontraktskommittés förtydligande nummer 4 av den 16 maj 2014 på en särskild överenskommelse om förenklad debitering. Som framgår av namnet är ett timpris ett pris för en överenskommen resurs per timme. Timpriser brukar i de flesta fall avse olika yrkeskategorier (till exempel byggarbetare, elektriker eller montörer) eller vissa hjälpmedel som typiskt sett hyrs in i projektet (till exempel grävmaskin eller annan anläggningsmaskin med förare). Bygandets kontraktskommitté, vilka är upphovsmän till bland annat AB 04 och ABT 06, har i ovan nämnda förtydligande

nummer 4 rekommenderat att parter som kommer överens om timpriser noga bör ange vad dessa ska omfatta för att undvika meningsskiljaktigheter om vilka kostnaderposter som ska ingå i ett timpris. Tyvärr är det långtifrån alltid som detta görs.

I strikt bemärkelse är ett timpris en avvikelse från självkostnadsprincipen enligt kapitel 6 § 9. Den part som hävdar att ett avtal har träffats om pris eller beräkningsgrund för detta har som utgångspunkt bevisbördan för det. Frågan är vad som händer när parterna till exempel enbart avtalat om ett timpris för entreprenörens arbetare enligt en viss lista utan vidare förklaring. I denna lista kanske det står "elektriker: x kr/h", "snickare: y kr/h" och så vidare. Frågan om vad som ingår i dessa timpriser kommer då att handla om kontraktstolkning.

En sådan lista lär utgöra ett bevis för att parterna avtalat om en avvikelse från kapitel 6 § 9. Det är även klart att den rena lönekostnaden måste anses ingå redan genom referensen till resursen med angivande av ett pris per timme. Samtidigt vore det förvånande om vid ett timpris ingenting annat ingick i priset, det vill säga att timpriset avser en "naken" arbetare utan vare sig arbetskläder eller utrustning och att detta sedan ska debiteras separat.

Skillnaden mellan à-pris och timpris

À-pris: Pris för färdig enhet arbete (t.ex. styck, löpmeter, kvadratmeter, kubikmeter) oavsett hur lång tid det tar. Enligt begreppsbestämningen i AB 04/ABT 06 ingår som huvudregel alla kostnader för enheten samt vinst.

Timpris: Avser ett pris per timme för en resurs (exempelvis en yrkeskategori eller ett hjälpmedel) under en viss tid oavsett hur mycket arbete som utförs under den tiden. Ej definierat enligt AB 04/ ABT 06 och vad som ingår beror på vad parterna kommit överens om.

I Nybropalatsdomen kom hovrätten fram till att man kan finna "viss ledning" i frågan om vilka kostnader som ska ingå i det avtalade timpriset i "vad som närmast är att betrakta som branschpraxis", och domstolen nämnde särskilt formuläret LR06. Hovrätten beslutade sedan att "*i annat fall bör utgångspunkten vara att den som påstår att en kostnad som är ersättningsgill enligt självkostnadsprincipen istället ska ingå i det avtalade timpriset, har bevisbördan för detta*".

Formuläret LR06 är, som tidigare nämnts, framtaget av dåvarande Sveriges Byggindustrier (numera Byggföretagen), vilka enbart representerar entreprenörsintressen. Det finns därför goda skäl att hävda att *i vart fall* de poster som i LR06 ska omvand-

las till ett schabloniserat påslag på direkt lönekostnad även enligt gängse branschpraxis ska anses ingå i ett timpris, som är en annan form av schabloniserad ersättning. Förenklat skulle man kunna säga att Nybropalatsdomen ger stöd för en presumtion för att en entreprenör ska ha använt LR06 för att beräkna det framtagna timpriset.

Slutsatsen av detta är att en beställare som enbart accepterat ett timpris, i vart fall som utgångspunkt, kan förvänta sig att det avser bland annat en arbetares lön, semesterkostnader, förmåner och försäkringar samt personlig skyddsutrustning, handverktyg och mindre redskap. Vad gäller hjälpmedel anger LR06 tre stycken kostnadsslag som inte ska beräknas som del av timpriset; egna eller inhyrda maskiner, inhyrda maskiner med förare samt egna eller inhyrda bodar eller andra provisoriska byggnader. LR06 anger vidare entreprenörarvode som påslag på poster i kapitel 6 § 9 punkten 1-7, vilket inkluderar ersättning för arbetare och tjänstemän. Formuläret förutsätter därför att entreprenörarvodet inte ska ingå i timpriser.

En annan vanlig fråga i sammanhanget är gränsdragningen mellan "handverktyg och mindre redskap" och övriga hjälpmedel enligt kapitel 6 § 9 p. 4 (se nedan under avsnitt 3.8). Även här finns ett formulär från Byggföretagen som det går att hämta vägledning från. Dokumentet är benämnt "Exempel på Handverktyg och mindre redskap enligt litt 4.2 i Formulär LR06, Ersättningsgrunder för arbeten utförda på löpande räkning" från 2009. Där återfinns följande definitioner:

Handverktyg utgår från ordets grundbetydelse, hantverkarens redskap, och avser de verktyg som varje enskild hantverkare (inom respektive kategori) normalt behöver för sitt arbete.

Mindre redskap är verktyg som behövs för arbetet men som med fördel kan användas av flera och inte kräver någon särskild utbildning.

Precis som LR06 är inte detta dokument på något sätt bindande om inte parterna själva tagit med det som kontraktshandling. Däremot kan det utgöra en vägledning för domstolar när dessa ska bedöma vad som är branschpraxis. Definitionerna som citerats synes även utgöra en bra intuitiv utgångspunkt.

Utöver dessa definitioner innehåller handlingen även en lista på 68 stycken föremål omfattande allt från arbetsbockar och arbetsbänkar till verktygslådor och vinklar. Eftersom entreprenad- och anläggningssektorn är väldigt bred och omfattar väldigt många yrkeskategorier kan denna lista inte rimligen tolkas som tillnärmelsevis uttömmande utan bör snarare ses som en illustration av de två citerade definition-

erna. Då även denna handling är framtagen av entreprenörernas intresseorganisation utgör denna däremot ett starkt stöd för att *åtminstone* de objekt som är upptagna på listan utgör handverktyg eller mindre redskap.

En separat fråga är hur andra, mer branschspecifika, dokument skulle bedömas av en domstol. Ett exempel på detta är Installatörföretagens Kostnadsformulär 19 (KF 19) för el- respektive VVS-arbeten. Dessa formulär är framtagna av branschorganisationen för företag verksamma inom VVS- och elteknikbranschen (alltså en specialiserad grupp inom den bredare bygg- och anläggningssektorn). I vissa avseenden skiljer KF 19 sig från LR06, till exempel genom att handverktygen inte anges som ett påslag utan istället förutsätter att ett sådant påslag avtalas särskilt från fall till fall. Vad som utgör branschpraxis är en bevisfråga och får avgöras enligt allmänna bevisbörderegler, vilket innebär att utgångspunkten är att den som åberopar branschpraxis får styrka dennas innehåll. I dagsläget är det därför oklart om en domstol skulle vara beredd att tillämpa en presumtion som liknar den som Svea hovrätt synes tillämpa i Nybropalatsdomen avseende dessa dokument.

Det som angivits ovan i detta avsnitt gäller dock inte om parterna kommit överens om annat i den konkreta entreprenaden. Ett enkelt sätt att undanröja alla tvivel är att i kontrakt eller administrativa föreskrifter föreskriva vad som ska ingå i ett timpris. Givetvis kan beställaren exempelvis klargöra att omfattningen av timpriserna parterna emellan på något sätt definieras av, eller med hänvisning till, LR06.

En kostnadspost som däremot klart inte ingår är kostnaden för underentreprenader (kapitel 6 § 9 punkten 5), vilket kan skapa vissa problem för en beställare om underentreprenörer används i betydande omfattning (se mer om detta under avsnitt 3.9).

3.6 ENTREPRENÖRARVODE OCH BEGREPPET "CENTRAL-ADMINISTRATION"

Enligt kapitel 6 § 10 punkten 2 ingår i entreprenörarvodel enligt § 9 punkten 8 a) och b) förutom vinst även kostnader för räntor och "centraladministration". Traditionellt anses centraladministration i regel utgöras av kostnader "ovanför arbetsplatsen", det vill säga administrativt arbete som kan utföras på kontoret, som till exempel IT-stöd, löne- och personaladministration, företagsledning och så vidare. Entreprenören har dessa kostnader på företagsnivå och allokerar dessa på olika regioner eller olika projekt med hjälp av interna bokföringsåtgärder. Man skulle något förenklat kunna säga att entreprenörarvodel vid löpande räkning är avsett att utgöra projektets täckningsbidrag till entreprenörens generella verksamhet.

En vanlig fråga är vilken personal som omfattas av begreppet "arbetsledning" i den mening som avses i kapitel 6 § 9 punkten 2 och hur detta skiljs från centraladministrationen. I litteraturen har det angetts att en utgångspunkt kan vara att personal som är stationerad på ett centralt kontor (t ex ett huvudkontor eller ett regionalt kontor) och inte på arbetsplatsen, ska ingå i centraladministrationen och inte debiteras särskilt. Detta skulle innebära att en platschef eller en arbetsledare typiskt sett ingår i arbetsledningen enligt § 6 punkten 2 då de oftast leder arbetet *på plats* medan högre chefer som mer har en stödjande och administrativ roll snarare ingår i centraladministrationen. Synsättet vinner även stöd av att Byggföretagens egna formulär för förenklad debitering LR06 anger följande under littera 2.0 (Arbetsledning – Löner): Löner till teknisk personal och kontorspersonal sysselsatt med arbetena på arbetsplatsen.

Entreprenörsarvode: Procentuellt påslag beräknat på entreprenörens kostnader enligt kapitel 6 § 9 pkt 1-7 (exklusive mervärdesskatt) samt på motsvarande kostnader (exklusive mervärdesskatt) för arbetare, hjälpmedel, material eller vara som tillhandahålls av beställaren.

Centraladministration: Ingår i entreprenörsarvodet och avser i princip kostnader "ovanför arbetsplatsen", det vill säga administrativt och stödjande arbete som normalt utförs på ett huvudkontor eller ett regionalt kontor, som till exempel IT-stöd, löne- och personaladministration, företagsledning och så vidare.

Distinktionen mellan kostnader på och ovanför arbetsplatser synes därför vara väl förankrade i branschen. I praktiken blir gränserna beroende av förhållandena i det enskilda fallet. Stora entreprenader kan behöva en mer omfattande administration på plats, vilket kan påverka gränsdragningen mellan arbetsledning och centraladministration i det enskilda projektet. Enligt en promemoria upprättad av Byggandets kontraktskommitté den 20 augusti 2009 kan parterna hantera detta genom att upprätta en "krysslista" för att närmare komma överens om vad som ska ingå i centraladministrationen och vad som ska ersättas direkt.

Det ska dock noteras att en kostnad inte borde kunna göras projektspecifik enbart genom entreprenörens interna ombokningar eller bokföringsmässiga manövrar. Sådana förfaranden lär dessutom strida mot entreprenörens lojalitetsplikt enligt kapitel 6 § 10 punkten 1 när de görs utan att något mervärde tillförs entreprenaden. För att entreprenören ska kunna få betalt för en sådan "utökad" arbetsledning lär det därför krävas att projektet är av en sådan omfattning eller komplexitet att denna arbetsledning är tekniskt och organisatoriskt motiverad.

3.7 UTBILDNING AV ARBETARE, FRISKVÅRD SAMT ANDRA ARBETSGIVARKOSTNADER

En entreprenör som åtar sig att utföra ett visst arbete måste tillhandahålla personal i form av tjänstemän och yrkesarbetare med vissa kvalifikationer och med viss erfarenhet. Som arbetsgivare har en entreprenör ofta kostnader för bland annat utbildning, konferenser utan anknytning till entreprenaden, fortbildning och friskvård. Då dessa saknar direkt koppling till någon specifik entreprenad utgör de generellt arbetsgivarkostnader som ska ingå i entreprenörens ersättning för centraladministration. Om man tar utbildning som exempel kan man också ta ledning av vem som tillgodogör sig värdet av den anställdes ökade kompetens. Den anställda kommer knappast att förlora denna kompetens efter godkänd slutbesiktning, utan den kommer att utgöra en tillgång i entreprenörens organisation. Även om utbildningen ifråga avser arbeten som entreprenören rent praktiskt sällan avser att utföra kvarstår det faktum att den anställdes kompetens kvarstår och *kan* komma till användning i framtida entreprenader.

3.8 KOSTNADER FÖR HJÄLPMEDEL (KAPITEL 6 § 9 P. 4)

Hjälpmedel enligt AB 04 och ABT 06 är i första hand enligt definitionerna i avtalen "anordningar som erfordras för entreprenadens utförande". Dessa inkluderar bland annat alla former av maskiner, redskap, ställningar, bodar, formvirke och instrument. Termen är alltså väldigt bred och teoretiskt sett kan man tänka sig en stor mängd olika anordningar passa in under denna kategori.

*Hjälpmedel är anordningar som erfordras
för entreprenadens utförande.*

En viktig fråga är dock vad det är som är "kostnaden" för ett hjälpmedel. Många hjälpmedel är dyra att köpa, underhålla, försäkra och förvara. Dessutom finns det väldigt många typer och varianter av redskap som i olika uträkning kan vara lämpliga för olika entreprenader. Detta är några anledningar till att en entreprenör kan välja att hyra vissa typer av hjälpmedel för varje entreprenad av ett företag som tillhandahåller maskiner. I sådana fall är entreprenörens kostnad i regel de avgifter som denne måste betala till uthyraren för den aktuella perioden. En mer svårbedömd fråga är vilken kostnad som kan debiteras beställaren när entreprenören *köper* ett redskap till den enskilda entreprenaden.

Det är inte en helt ovanlig företeelse att entreprenörer under entreprenaden gör flera mindre inköp av verktyg av olika slag. Anledningarna är många. Det kan till exempel röra sig om en skruvdragare som gått sönder under pågående arbete eller att en skruvmejsel av en viss storlek saknas på bygget och entreprenören köper med sig

en på det lokala byggvaruhuset när denne ändå ska in och köpa virke till entreprenaden. Man kan också tänka sig att entreprenören upptäcker att denne saknar en viss typ av handsåg som har ett inköpspris som är för lågt för att motivera en hyra. I dessa fall kan det vara frestande för en entreprenör att göra det enkelt för sig och debitera hela inköpspriset jämte påslag för entreprenörarvode med fakturan eller kvittot som underlag. Här är det viktigt att skilja på entreprenörens *utgift* för hjälpmedlet och dennes *kostnad* för detta hjälpmedel *i entreprenaden*.

I Nybropalatsdomen ogillade hovrätten entreprenörens ersättning för viss arbetsbelysning och en laser med motiveringen att entreprenören hade vitsordat att belysningen *inte hade förbrukats* och att en laser typiskt sett inte är ett verktyg som förbrukas. Frågan om en entreprenör är berättigad till ersättning för utgifter avseende inköp måste därmed bli beroende av om den tillgång som entreprenören köper, genom dessa utgifter, kommer att fortsätta vara en tillgång för denne efter att arbetena slutförts. Om entreprenören kan visa att inköpta handverktyg, mobiltelefoner, datorer eller liknande faktiskt förbrukas i entreprenaden och i princip inte kan användas efter denna bör inköpspriset ersättas enligt kapitel 6 § 9 punkten 4. Däremot kan beställaren inte åläggas att betala för verktyg som entreprenören kan fortsätta använda i andra entreprenader.

Man ska komma ihåg att det i olika sammanhang kan finnas ett flertal kostnadsbegrepp som har olika syften och innebörd. Mobiltelefoner och mindre verktyg kan till exempel ofta anses vara "förbrukningsinventarier" i bokföringshänseende vilket innebär att de redovisningsmässigt anses vara kostnader direkt vid inköp, ofta på grund av inköpspriset. I ett entreprenadrättsligt sammanhang kan man dock inte enbart låta sig vägledas av bokföringsreglemente eftersom dessa regler har ett helt annat syfte. Reglerna kring redovisning syftar till att ge en rättvisande bild av hela företagets ekonomiska resultat och ställning, varför dessa inte utan vidare kan användas till att besvara frågan om ett föremål förbrukats i en viss entreprenad. En bokföringsmässigt "förbrukad" skruvdragare skulle kunna fortsätta fungera för entreprenören under nästa entreprenad och därmed bespara denne behovet av att köpa in en ny för den kommande entreprenaden.

Ska hjälpmedel som entreprenören tagit betalt för med inköpspris tillfalla beställaren?

Det händer att beställare undrar om hjälpmedel som entreprenören tagit betalt för med inköpspriset tillfaller beställaren. Svaret på denna fråga är sannolikt nekande eftersom ett entreprenadkontrakt syftar till att beställaren ska erhålla ett färdigt arbetsresultat i form av exempelvis en byggnad eller en anläggning. Det kan vara svårt

att i detta tolka in ett villkor om överlåtelse av verktyg. En beställare är typiskt sett inte heller betjänt av att förvärva äganderätten till verktyg och andra hjälpmedel och att skriva in ett sådant villkor skulle riskera att leda till att entreprenören anser det vara fritt fram att köpa in allting till nypris med påslag för entreprenörarvode. Däremot kan det faktum att entreprenören vill behålla hjälpmedel efter den avslutade entreprenaden vara ett starkt tecken på att dessa har ett kvarvarande värde och därmed inte har förbrukats i entreprenaden, vilket leder till slutsatsen att inköpet inte utgör en kostnad som beställaren ska ersätta.

Slutligen är det inte helt ovanligt att större entreprenörer som över tid köpt in ett stort antal olika hjälpmedel för olika typer av arbeten har olika interna prislistor, som inom bolaget debiteras det projekt som hämtar ut och använder hjälpmedlet. Om detta tillhandahållande sker inom samma juridiska person är debiteringen enligt prislistan inte en kostnad för entreprenören och kan därför inte användas mot beställaren. Om prislistan tillämpas mellan olika företag inom samma koncern så är den däremot, som utgångspunkt, en ersättningsgill kostnad för entreprenören. Se mer om detta i avsnitt 3.9 där motsvarande resonemang förs runt gränsen mellan underentreprenad och "internt inhyrd" personal.

I detta sammanhang ska beställaren ha i åtanke att en entreprenör som förutsätts köpa in redskap för betydande belopp gör detta för att denne bedömer att detta är ekonomiskt mer fördelaktigt än att hyra in motsvarande redskap vid behov. Beställaren bör vara på sin vakt och se till att denna fördel också kommer beställaren till godo vid tillämpningen av självkostnadsprincipen.

3.9 KOSTNADER FÖR UNDERENTREPRENADER (KAPITEL 6 § 9 P. 5)

Många entreprenörer är väldigt stora organisationer. Det förekommer att dessa större entreprenörer har olika avdelningar inom samma bolag (det vill säga inom samma juridiska person), som internt ansvarar för olika funktioner. Dessa olika avdelningar kan bland annat kontrollera olika typer av resurser som entreprenören kan ha behov av i en viss entreprenad. Till exempel kan tekniker eller annan specialiserad personal arbeta på sin egen avdelning och sedan "rekvireras" till enskilda projekt med utgångspunkt i den arbetsinsats som krävs just där. I praktiken så "hyrs de in" från en annan avdelning inom samma bolag, inte sällan till en intern timkostnad som internt debiteras projektet. Frågan är vad en sådan "internhyra" egentligen är i förhållande till beställare och om denna ens kan faktureras beställaren.

*En underentreprenör måste vara en annan fysisk
eller juridisk person än entreprenören.*

Bygghandelskontraktsskottmitté (BKK) har den 26 november 1999 publicerat ett utlåtande med titeln *"BKK:s utlåtande om begreppet underentreprenör och ersättning enligt självkostnadsprincipen"* om huruvida sådan "internhyra" skulle kunna utgöra en underentreprenad vid ersättning enligt självkostnadsprincipen. Utlåtandet konstaterar att grundläggande civilrättsliga principer hindrar två enheter inom samma juridiska person att ingå bindande avtal med varandra. Därför menar skottmittén att en underentreprenör måste vara en annan fysisk eller juridisk person än entreprenören. Det vill säga entreprenören måste ingå avtal med ett annat bolag eller med en enskild näringsidkare. I annat fall rör det sig enligt utlåtandet om en intern arbetsfördelning som inte kan utgöra en underentreprenad. Enligt utlåtandet innebär detta även att överenskommelser mellan beställande och utförande enheter inom samma juridiska person om utförande enheters påslag för sin egen centraladministration inte kan föras över på beställaren. Slutsatsen är logisk då det annars närmast skulle ha varit att jämställa med ett försök att ingå avtal med sig själv (om en privatperson till exempel skulle vilja sälja sin egen bil till sig själv), vilket juridiskt sett är omöjligt då ett avtal per definition måste ingås mellan två personer.

Vid sådan "intern beställning" ska entreprenören därför ersättas med stöd av andra punkter enligt kapitel 6 § 9 än punkten 5 (kostnader för underentreprenader), vilket innebär att endast det som utgör en *kostnad för entreprenören som en helhet* ska ersättas av beställaren. En interndebitering av projektet utgör härvid endast en intern omfördelning av pengar och kan därför inte utgöra en kostnad för entreprenören. I detta sammanhang blir den interna kostnaden endast en schablon, vilken beställaren inte har någon skyldighet att acceptera utan en särskild överenskommelse härom. Den "internt inhyrda" personalen ersätts därför på samma sätt som alla andra poster: med den verifierade självkostnaden för entreprenören som helhet. Resonemanget kan också appliceras på "internhyra" av hjälpmedel och innebär att "interna prislistor" mellan olika avdelningar inte kan läggas till grund för ersättningskrav mot beställaren (se avsnitt 3.8). Sådana ska istället betraktas som en schablon eller förenklad debitering som kräver en särskild överenskommelse mellan parterna.

*En interndebitering av projektet utgör härvid
endast en intern omfördelning av pengar och kan
därför inte utgöra en kostnad för entreprenören.*

Om hjälpmedlet eller personalen istället hyrs av ett annat företag i samma koncern enligt en koncernintern prislista blir bedömningen däremot en annan, hyran blir i så

fall som utgångspunkt en kostnad för entreprenören. Skulle prislistan av någon anledning vara oförmånlig för beställaren (till exempel för att den överstiger det pris som en fristående aktör skulle kunna erbjuda) så kan denna kostnad istället angripas med stöd av entreprenörens skyldighet att tillse att beställaren erhåller det bästa tekniska och ekonomiska resultatet (se avsnitt 5.1 och 5.2 om detta och om entreprenörens omsorgsplikt vid upphandlingar).

En annan sak som beställaren måste ha i åtanke är att om yrkesarbetare eller andra personalkategorier anställs och tillhandahålls av ett företag som rent faktiskt är en underentreprenör, innebär detta att det kan bli oklart om de timpriser som kan finnas avtalade mellan beställaren och entreprenören utan särskilda regleringar, kan tillämpas på denna personals arbete. Det är inte ovanligt idag att i och för sig seriösa entreprenörer nästan helt saknar yrkesarbetare och istället köper in dessa genom sina underentreprenörer. Om beställaren handlar upp entreprenörer på löpande räkning utan att beakta detta faktum, riskerar beställaren att få icke jämförbara anbud då aktörer utan egna arbetare tryggt kan lämna anbud på betydligt lägre timpriser, eftersom de vet att dessa i praktiken inte kommer att tillämpas. Det fördelaktiga timpriset beställaren får på pappret ersätts därför av ren självkostnadsreglering av fakturor för underentreprenörer, vilka kan ha handlats upp på högre timpriser eller till fasta priser.

Beställaren kan komma tillrätta med detta problem på ett flertal sätt ur ett rent kontraktuellt perspektiv. Till exempel kan beställaren tänka sig skrivningar som begränsar entreprenörens möjligheter att kräva ersättning för underentreprenörers arbete i den mån som slutkostnaden för beställaren blir högre jämfört med vad som hade varit fallet om entreprenörens egna avtalade timpriser hade tillämpats. Hur detta lämpligast görs blir en väldigt projektspecifik fråga då kontraktsföreskrifter kring detta måste samverka med övriga föreskrifter rörande ersättningsmodellen, med utformningen av den utvärderingsmodell som ska avgöra vilket anbud som antas och med de tekniska, ekonomiska och juridiska förutsättningarna för projektet i stort. Om beställaren är osäker på detta bör denne ta hjälp av juridisk expertis.

3.10 ÖVRIGA KOSTNADER (KAPITEL 6 § 9 P. 7)

I Nybropalatsdomen fick entreprenören ersättning för kaffe till möten och pizzor som beställts till taklagsfesten som hölls. Hovrätten ansåg att detta var kostnader som "en arbetsgivare normalt sett bekostar" och som inte utgjorde "en privat kostnad", samtidigt som det inte fanns stöd för att kostnaden skulle ingå i något avtalat timpris. Just pizzorna har medfört en del diskussion, men den breda tillämpningen av denna punkt visar vikten av att som beställare definiera de olika kostnadspos-terna på förhand.

Ett sätt att undvika denna typ av atypiska men inte helt ologiska kostnadsposter är att komma överens om att de ska ingå i antingen timpriser eller, om så är lämpligt, i centraladministration.

Det går att använda sig av följande checklista för granskning av enskilda kostnadsposter:

- Har kostnaden uppkommit i utförandet av ersättningsgilla entreprenadarbeten?
- Avser kostnaden någonting som faktiskt har förbrukats i entreprenaden?
- Är kostnaden försvarbar för att utföra entreprenaden på ett fackmässigt sätt?
- Borde kostnaden egentligen ingå i entreprenörarvode, à-pris, timpris eller annan särskild ersättningsform?
- Avser kostnaden sådant som entreprenören ska bekosta eller stå risken för?

3.11 BESTÄLLARENS RÄTT ATT TILLGODORÄKNAS RABATTER

En rabatt är i grund och botten en lägre kostnad än vanligt för entreprenören för en viss vara eller en viss tjänst. Anledningarna till varför rabatter förekommer är många, men kommer inte sällan av att vissa säljare eller tjänsteleverantörer vill belöna kunder som köper mycket av just dem. Hur rabatter ska hanteras vid tillämpning av självkostnadsprincipen är särskilt reglerat i AB 04 och ABT 06. I kapitel 6 § 10 punkten 2 anges uttryckligen två typer av rabatter:

1. Årsomsättningsrabatter, vilka ska beaktas när entreprenörarvodet sätts.
2. Övriga rabatter, vilka direkt ska gottskrivas (tillgodoräknas) beställaren.

Av detta följer att en entreprenör har naturliga incitament att förhandla med sina leverantörer på ett sätt som gör att alla rabatter som erbjuds blir årsomsättningsrabatter. Om det lokala byggvaruhuset till exempel är villigt att erbjuda 10-15 procents rabatt per köp, beroende på storleken på det enskilda köpet, ligger det i entreprenörens intresse att istället förhandla fram ett avtal som ger denne rabatt beroende på hur mycket denne köper under ett helt år. Eftersom AB 04 och ABT 06 förutsätter att årsomsättningsrabatterna beaktats när entreprenören sätter sitt entreprenörsarvode borde detta i vart fall i teorin inte påverka beställaren alltför mycket.

Det är dock allmänt känt att det händer att utnyttjandet av denna dynamik går långt och att det inte sällan förekommer att entreprenörer betalar väsentligt mer för visst material än vad till och med en konsument kan få betala för samma märke och mo-

dell, för att sedan bli kompenserad för detta på årsbasis av leverantören. Sådana situationer är inte önskvärda då de minskar förutsägbarheten och transparensen i branschen, vilket bland annat gör det svårt att jämföra olika entreprenörers anbud och prestation.

Varför ska jag som beställare betala mer för en toalettstol än vad privatpersoner betalat på byggvaruhuset?

Att komma tillrätta med denna problematik är inte lätt. I extrema fall, som när beställaren tycker att det själv går att köpa samma sak till ett bättre pris, kan beställaren protestera med åberopande av entreprenörens skyldighet att se till att beställaren erhåller det bästa tekniska och ekonomiska resultatet (kapitel 6 § 10 punkten 1). Denna skyldighet står närmare beskriven i avsnitt 5.1, men i detta sammanhang ska läsaren notera att åberopandet av denna skyldighet ställer en del krav på beställaren. Bland annat måste denne konkretisera vad entreprenören borde ha gjort i detta sammanhang. Även om beställaren inte nödvändigtvis kan få framgång i alla sådana diskussioner med entreprenören så är det viktigt att beställaren är uppmärksam och aktivt granskar de redovisningar som denne får från entreprenören. Bara det faktum att beställaren är aktiv och visar detta för entreprenören kan i många fall ge entreprenören anledning att i motsvarande grad vara noggrann vid sin kostnadsredovisning.

En annan sak som beställaren kan ha intresse av är, att i upphandlingsskedet avkräva anbudsgivarna en redovisning av hur årsomsättningsrabatterna har påverkat det offererade entreprenörarvode. Hur detta lämpligen görs blir i praktiken beroende på entreprenadens upphandlingsföreskrifter och den utvärderingsmodell som väljs.

Beställaren kan redan i upphandlingsskedet begära att anbudsgivarna redovisar hur årsomsättningsrabatterna har påverkat det offererade entreprenörarvode.

4 Redovisning och beställarens granskningsrätt

4.1 BESTÄLLARENS GRANSKNINGSRÄTT (KAPITEL 6 § 10 P. 4)

Generellt gäller att den som har ett krav på betalning ska styrka sin rätt till det begärda beloppet. Utgångspunkten är att om beställaren ifrågasätter om entreprenö-

ren har haft en viss kostnad, om en sådan kostnad är hänförlig till entreprenaden eller bestrider att det fakturerade antalet timmar faktiskt lagts ned, måste entreprenören visa detta för att få rätt till ersättning.

Entreprenören måste kunna visa att denne haft en viss kostnad – det räcker inte med ett påstående.

Regeln i kapitel 6 § 10 punkten 4 är en rätt till information för beställaren, inte en reglering av beviskrav eller bevisbörda. Detta innebär att granskning av verifikaten teoretiskt varken är nödvändigt eller tillräckligt för att entreprenören ska ha rätt till begärd ersättning. Det kan alltså hypotetiskt sett förekomma situationer där entreprenören på annat sätt lyckas styrka sina kostnader, till exempel genom vittnesbevisning i kombination med en väldigt detaljerad faktura i en okomplicerad entreprenad. På samma sätt kan de originalverifikat som entreprenören samlat på inte vara tillräckliga för att styrka entreprenörens kostnader. Däremot lär det i de allra flesta fall vara svårt för entreprenören att processuellt styrka sina kostnader utan något underlag för dessa.

BKK:s styrelse har även den 12 september 2011 publicerat BKK:s Förtydligande nummer 2 där det klargjordes att när arbete ersätts enligt självkostnadsprincipen i kapitel 6 §§ 9 och 10 har beställaren gentemot entreprenören en rätt att granska även underentreprenörens originalverifikat, det vill säga underlaget för underentreprenörens egna självkostnader. Eftersom beställaren inte står i något avtalsförhållande med underentreprenören har beställaren dock inte rätt att vända sig direkt till underentreprenören med detta krav utan måste begära att entreprenören tar fram materialet. Detta är för att entreprenören inte ska tillåtas att "gömma" kostnadsredovisningen bakom underentreprenörens fakturor.

4.2 KAN BESTÄLLAREN VÄGRA ATT BETALA OM SLUTPRISET ÄR OSKÄLIGT?

Vid arbete på löpande räkning händer det inte sällan att kostnaderna sticker iväg och att det uppstår konflikt när beställaren tycker att entreprenaden har blivit dyrare än vad som är rimligt. En omdiskuterad fråga är hur denna situation ska lösas rättsligt.

*Om priset på en vara eller tjänst inte är bestämt
ska köparen betala vad som är skäligt.*

En grundprincip inom juridiken är att om inte priset på en vara eller en tjänst är bestämt så ska köparen av varan eller tjänsten betala vad som är *skäligt*. Principen gäller både i kommersiella förhållanden och i konsumentförhållanden. Anledningen till detta är att bara för att parterna inte lyckats att komma överens om ett konkret pris så vore det inte rimligt att beställaren ska få någonting helt gratis. Ordet "skäligt" betyder i sammanhanget ungefär försvarbart utifrån omständigheterna i den enskilda entreprenaden. Den som vill få betalt måste då redogöra för exakt vilka omständigheter som denne menar gör det begärda priset skäligt (t.ex. genom att visa nedlagd tid och nedlagda kostnader samt att dessa är normala för arbete av det slag det är fråga om), men ytterst är det en domstol eller skiljenämnd som bedömer vad som är skäligt.

Principen om att ett pris måste vara skäligt gäller dock inte om ett pris är avtalat. Om kontraktet anger att entreprenaden kostar 10 miljoner kronor då spelar det i princip ingen roll om beställaren har gjort en dålig affär. Entreprenader på löpande räkning enligt AB 04 och ABT 06 är dock till sin natur sådana att det slutliga priset på fakturan inte är avtalat. Däremot framgår av kapitel 6 §§ 9-10 hur man ska räkna ut detta pris efter att arbetena är klara. Om parterna avtalat om löpande räkning enligt AB 04 eller ABT 06, kan priset då anses vara avtalat trots att det slutliga beloppet inte finns fastställt i avtalet?

Är svaret på denna fråga ja då behöver entreprenören enbart bevisa att entreprenören har haft de kostnader som kraven baseras på. Om inte, då betyder det att entreprenören även behöver övertyga en domstol eller en skiljenämnd att det också var rimligt, eller *skäligt*, för entreprenören att lägga ned dessa kostnader för att uppnå avtalat resultat.

I Nybropalatsdomen från mars 2016 dömde Svea hovrätt att det inte finns någon rätt till *skälig* ersättning för en entreprenör inom ramen för ett entreprenadkontrakt som inkorporerar ABT 06, utan att entreprenören endast har den rätt till ersättning som följer av parternas avtal, och endast i den mån som entreprenören har visat detta. Med andra ord ansåg domstolen att parterna genom att hänvisa till ABT 06 hade *avtalat om priset*. Denna tolkning av gällande rätt innebär att om entreprenören vid tillämpning av självkostnadsprincipen inte kan presentera tillräckligt underlag för sina kostnader blir resultatet att denne mot beställarens bestridande inte är berättigad till någon ersättning alls, även om det är alldeles uppenbart att denne utfört arbete. Samtidigt innebär det att beställaren i vart fall som utgångspunkt måste betala för alla bevisade kostnader (med de begränsningar som följer av omsorgsreglerna i kapitel 6 § 10, se avsnitt 5 nedan).

I november 2016, ungefär sex månader efter Svea hovrätts dom, hamnade motsvarande fråga på Högsta domstolens bord, men då i en konsumententreprenad. I rättsfallet *NJA 2016 s. 1011* hade en entreprenör åtagit sig att utföra arbete på löpande räkning för en konsument för ett avtalat timpris. Högsta domstolen slog fast att bestämmelsen i 36 § konsumenttjänstlagen då skulle tillämpas på alla faktorer vid prisberäkningen som inte omfattades av ett avtal, varför entreprenören behövde redogöra för varför den tid som hade lagts ned var skälig. Med andra ord ansåg domstolen att parterna *inte hade avtalat om priset* genom att avtala om en timkostnad.

Högsta domstolen hänvisade i sina domskäl enbart till de konsumenträttsliga lagarna, men menade att de gav uttryck för en princip som gällde även utanför konsumentförhållanden. Nybropalatsdomen togs inte upp i resonemanget. Frågan blir då om principerna bakom Högsta domstolens dom skulle kunna tillämpas även i en kommersiell entreprenad där AB 04 eller ABT 06 är tillämpligt standardavtal.

Svea hovrätt har i mars 2020 bedömt en situation som kan sägas ligga nära Nybropalatsdomen. Det rörde Täby kommunhus som skulle byggas och en arkitektfirma anlätades som konsulter enligt ABK 09. Uppdraget utfördes mot så kallat rörligt arvode enligt ABK 09 kapitel 6 § 2 med avtalade timarvoden för olika namngivna personer. I alla väsentliga delar motsvarar detta en löpande räkning med timpris då parterna inte heller i denna situation på förhand kan räkna fram det slutliga priset. Svea hovrätt hänvisade till *NJA 2016 s. 1011* och dömde att arkitektfirman inte i alla delar hade lyckats visa att den begärda ersättningen var skälig. Med andra ord bedömde Svea hovrätt att parterna genom hänvisningen till ABK 09 och till ett timpris *inte hade avtalat om priset*.

Frågan är hur man ska förstå de två hovrättsfallen Nybropalatsdomen och Täby kommunhusdomen. I Nybropalatsdomen ansåg Svea hovrätt att en hänvisning till ABT 06 räckte för att priset skulle anses avtalat medan i Täby kommunhusdomen ansåg samma hovrätt att en hänvisning till ABK 09 *inte* räckte för att priset skulle anses avtalat. Ett sätt att se på detta är att ta fasta på att Svea hovrätt i Täby kommunhusdomen uttryckligen hänvisade till *NJA 2016 s. 1011* och ta detta till intäkt för att Nybropalatsdomen lite förenklat är feldömd i just denna fråga med hänsyn till Täby kommunhusdomen och dess hänvisning till Högsta domstolen i *NJA 2016 s. 1011*. Detta är ett argument för att skälighetsprövningen vid tillämpningen av AB 04 och ABT 06 i princip ska göras på samma sätt som enligt konsumenttjänstlagen.

Om en entreprenör som arbetar på löpande räkning enligt AB 04/ABT 06 behöver visa skäligheten i sina nedlagda kostnader eller inte är en juridiskt öppen fråga.

Ett annat synsätt är se de olika utfallen som ett resultat av att ABK 09 i detta avseende ska tolkas på ett sätt som avviker från AB 04 och ABT 06. Detta skulle exempelvis kunna motiveras med att ABK 09 kapitel 6 §§ 2 och 5 är mindre detaljerade än AB 04 och ABT 06 kapitel 6 §§ 9-10. Ett sådant synsätt innebär att en konsult behöver visa att de nedlagda timmarna är skäliga för att få rätt till ersättning medan en entreprenör som en utgångspunkt endast behöver visa att fakturerade timmar faktiskt arbetats.

Mot detta senare synsätt talar det faktum att den högre detaljeringsgraden hos reglerna i AB 04 och ABT 06 kan förklaras av att en entreprenad i ersättningshänseende är väsentligt mer komplicerad än en immateriell konsulttjänst enligt ABK 09. För de flesta konsulter är lönekostnader den i särklass största kostnaden vid utförande av tjänster medan en entreprenör har många fler stora kostnadsposter (som till exempel material, olika maskiner och underentreprenörer i olika led). Dessutom är ABK 09 kapitel 6 § 2 i ett avseende mer preciserad än AB 04/ABT 06 såtillvida att den förutsätter att konsultens timarvode är avtalat medan AB 04/ABT 06 bygger på entreprenörens rena självkostnader för löner med mera. Rent principiellt är det dock svårt att se en egentlig skillnad mellan löpande räkning enligt AB 04/ABT 06 och rörligt arvode enligt ABK 09. I båda fallen är beställarens slutliga totalkostnad okänd vid kontraktstecknandet. Det finns också systematiska skäl att avtalen i AB-familjen tillämpas på samma sätt i detta avseende för att undvika problem när en entreprenör till exempel ska vidarefakturera ersättningen för sin konsult till en beställare av en entreprenad.

Frågan om skälighetsprövning ska göras i en kommersiell entreprenad på löpande räkning är därmed juridiskt sett en öppen fråga, i väntan på ytterligare praxis från hovrätterna eller ett klagorande från Högsta domstolen.

4.3 KRAVET PÅ ENTREPRENÖRENS UNDERLAG

En annan viktig fråga är vad som är *tillräckligt* underlag för att en entreprenör ska kunna styrka sin rätt till ersättning. Utgångspunkten är att entreprenören har bevisbördan för att denne haft de kostnader som kravet grundar sig på och ska då bevisa varenda krona av dessa. Frågan är hur detta görs på ett praktiskt hanterbart sätt. I Nybropalatsdomen ansåg Svea hovrätt att materialet som entreprenören hade åberopat i målet var *"så omfattande och i en sådan grad komplett"* att utgångspunkten var att entreprenören genom detta hade visat att denne haft de påstådda kostnaderna och lagt ned de fakturerade arbetstimarna, om inte beställaren framställer konkreta invändningar som gör att kostnadsredovisningen ändå skulle ifrågasättas.

Hovrättens uttalande ska dock troligen inte läsas på det sättet att materialets omfattning i sig är tillräckligt för att styrka kostnader, utan det måste läsas med utgångspunkt i att beställaren i det målet ostridigt inte tidigare hade begärt att löpande få ta del av underlaget trots att detta varit tillgängligt. Det ska i sammanhanget också noteras att hovrätten beskrev underlaget som ”mycket omfattande” och att det *bland annat* innehöll utdrag ur entreprenörens huvudbok, fakturor från leverantörer och underentreprenörer med underlag för av underentreprenörerna debiterade timmar, tidrapporter för entreprenörens egna hantverkare och arbetsledning samt kvitton och dessutom en sammanställning över hur totalkostnaden hade beräknats.

För att kunna styrka sin rätt till ersättning ska entreprenören prestera ett tämligen komplett underlag – därtill ska underlaget vara sammanställt på ett överskådligt sätt så att beställaren har en möjlighet att granska och invända mot enskilda poster.

Med utgångspunkt i de säregna omständigheterna som rådde i Nybropalatsmålet lär rättsfallet snarare visa att det krävs att entreprenören presterar ett tämligen komplett underlag sammanställt på ett överskådligt sätt för att det ska åligga beställaren att konkret invända mot enskilda poster. Beställaren har alltid rätt till ett sådant underlag så att denne har en möjlighet att bedöma om entreprenörens anspråk är berättigat.

4.4 KRAVET PÅ PRECISERING AV ENTREPRENÖRENS ANSPRÅK VID ÄTA-REGLERING

Enligt AB 04 och ABT 06 kapitel 6 § 1 ska ÄTA-arbeten regleras genom avräkning mellan tillkommande och avgående arbeten. När självkostnadsprincipen tillämpas i dessa fall måste entreprenörens besparingar för kontraktsarbeten som berörs av ÄTA-arbetet eller det likställda ÄTA-arbetet därmed avräknas från de tillkommande kostnaderna.

När självkostnadsprincipen enbart tillämpas vid reglering av ÄTA-arbeten eller likställda ÄTA-arbeten uppstår inte sällan särskilda diskussioner kring beräkningen och redovisningen av kravet. Eftersom det ligger på entreprenören att visa omfattningen till sin rätt till ersättning, måste denne under sådana omständigheter skilja kostnaden för ÄTA-arbetet eller det likställda ÄTA-arbetet, från kostnader hänförliga till kontraktsarbeten samt redovisa hur kostnaderna för kontraktsarbetena har avräknats från den tillkommande ersättningen.

5 Entreprenörens omsorgsplikt vid utförande och upphandling

5.1 TILLVARATAGANDE AV BESTÄLLARENS INTRESSE

Punkten 1 i kapitel 6 §10 medför en plikt för entreprenören att fullgöra entreprenaden så att "beställaren erhåller bästa tekniska och ekonomiska resultat". Regeln utgör som ovan anförts en omsorgsplikt för entreprenören. Enligt motiven till AB 65 och AB 72 innebär den att entreprenören har en generell skyldighet att i möjlig utsträckning *beakta* beställarens intressen i tekniskt och ekonomiskt hänseende.

Beställaren ska alltid erhålla bästa tekniska och ekonomiska resultat – entreprenören ska i möjligaste utsträckning beakta beställarens intressen.

En följd av hänvisningen till såväl teknik som ekonomi medför bland annat att en entreprenör, inte på grund av ersättningsmodellen, ensidigt kan välja en högre (dyrare) standard på entreprenaden än vad som kan motiveras utifrån kontraktshandlingarna. Det har framförts att omsorgsplikten medför att en entreprenör inte ska bedriva arbetet mindre ekonomiskt ansvarsfullt än om samma arbete hade utförts inom ramen för ett avtalat fast pris.

Beställaren måste visa att entreprenören brustit i sin omsorgsplikt och hur mycket detta kostat beställaren.

I den rättsliga litteraturen har det anförts att entreprenörens brott mot omsorgsplikten måste innebära att entreprenören har gjort sig skyldig till vårdslöshet eller försummelse, eller med uppsåt misskött sitt åtagande, för att dennes rätt till ersättning enligt självkostnadsprincipen för sina styrkta, faktiska kostnader ska inskränkas. Hovrätten slog i Nybropalatsdomen fast att om beställaren gör gällande att entreprenören inte har rätt till ersättning på grund av att entreprenören brustit i sin omsorgsplikt åligger det beställaren att bevisa detta och den ekonomiska följden. Beställaren har alltså en åberopsbörda och måste åberopa konkreta omständigheter som denne menar utgör brott mot entreprenörens omsorgsplikt samt en bevisbörda för dessa omständigheter.

En fråga som inte har prövats är vilken roll kapitel 6 § 10 punkten 1 har om en entreprenörs ersättning ska undergå en skälighetsprövning (se avsnitt 4.2 ovan för diskussion kring detta). Skälighetsprövningen av entreprenörens begärda ersättning är

ett resultat av att parterna inte har avtalat om det exakta beloppet som entreprenaden ska kosta beställaren medan punkten 1 är ett allmänt aktsamhetskrav, som tar sikte på hur entreprenören ska agera när denne arbetar på löpande räkning. Om entreprenörens krav på ersättning ska undergå en skälighetsprövning lär dock situationer där en entreprenör lyckats övertyga en domstol om att nedlagda kostnader var skäliga, samtidigt som beställaren å sin sida lyckades visa att entreprenören brutit mot sin omsorgsplikt i praktiken, vara relativt sällsynta.

5.2 ENTREPRENÖRENS UPPHANDLINGAR

En för många entreprenader central fråga är hur entreprenören handlar upp leverantörer och underentreprenörer. Enligt kapitel 6 § 10 punkten 3 ska sådana upphandlingar "såvitt möjligt" konkurrensutsättas. I juridisk litteratur har det anförts att bestämmelsens utformning medför att det förutsätts att beställaren involveras i upphandling som har annan än marginell betydelse. Ofta vill dock entreprenörer av flera skäl göra sina inköp direkt av sina vanliga leverantörer eller underentreprenörer som man har ramavtal med.

I Nybropalatsdomen gjordes det gällande att entreprenören hade gjort direktinköp utan anbudsförfarande och köpt varor och material i mindre partier. Hovrätten tog hänsyn till att entreprenören tog över en pågående entreprenad sedan beställaren hävt avtalet med den föregående entreprenören. Entreprenörens handlingsutrymme var därmed begränsat, varför hovrätten menade att denne inte kunde "lastas för att vissa inköp gjorts direkt och inte genom anbudsförfarande". Att hovrätten använder det värdeladdade uttrycket *lastas för* (det vill säga klandras för) tyder starkt på att domstolen ansåg att det finns en generell plikt för entreprenörer att upphandla i konkurrens och att underlåtelse att göra detta på något sätt måste ursäktas i det enskilda fallet.

Entreprenören kan anses ha en generell plikt att upphandla varor, material och underentreprenörer i konkurrens.

Däremot förutsätter ett ifrågasättande av entreprenörens självkostnader, med stöd av aktuell punkt, att beställaren kan konkretisera vilken merkostnad som förfarandet har medfört för entreprenaden och föra bevisning kring detta. Hur beställaren ska göra detta bäst i praktiken beror på det konkreta projektet, men beställaren kan till exempel ta kontakt med en konsult som kan uttala sig om hur entreprenören borde ha gjort. Det kan också bli aktuellt att låta ta fram en skuggkalkyl eller kanske en eller flera skuggofferter från konkurrenter. Väldigt ofta räcker det dock att beställaren ställer frågor och begär att entreprenören förklarar sig. Sådana förkla-

ringar kan leda till diskussioner som gör att beställaren antingen får en större förståelse för entreprenörens resonemang eller att parterna i bästa fall kommer överens om saker löpande i projektet istället för att upptäcka meningsskiljaktigheterna först när det är för sent att göra någonting åt saken.

En närbesläktad fråga är om beställaren med stöd av aktuell punkt kan förvänta sig att entreprenören handlar upp underentreprenörer på fast pris. Eftersom kapitel 6 §10 punkten 3 är en *omsorgsplikt* för entreprenören kan beställaren inte reservationslöst kräva detta. Det enda beställaren kan förvänta sig är att entreprenören gör sitt bästa för att få till stånd en förmånlig upphandling. Om hela entreprenaden handlats upp på löpande räkning ligger det ofta i sakens natur att arbetet i stort har varit svårt att kalkylera och prissätta parterna emellan. Detta medför att entreprenören på motsvarande sätt kan möta hinder mot att handla upp underentreprenörer på fast pris.

5.3 SÄRSKILT OM ÖVERSKOTTSMATERIAL OCH SPILL

Ett särskilt problem för beställare är förekomst av överskottsmaterial som inte använts i entreprenaden men som entreprenören ändå vill ha ersättning för. Materialet har inte använts och beställaren kan ifrågasätta om det verkligen är "förbrukat" på ett sätt som medför att det ska innebära en kostnad för entreprenören. Det kan jämföras med exemplet med cementen under avsnitt 3.3 ovan och ett hypotetiskt resonemang där en entreprenör köpt in 1 500 kilo cement för att kunna tillverka betong för att gjuta en grundplatta men sedan endast behöver använda 1 000 kilo. Entreprenören har förvisso haft utgifter för att köpa in 1 500 kilo, men resterande 500 kilo bör, i vart fall som utgångspunkt, utgöra en tillgång för entreprenören. I ett sådant scenario ska beställaren enbart betala entreprenörens materialkostnad för den cement som faktiskt förbrukats.

Problematiken försvåras något av att visst överskott ibland är tekniskt oundvikligt och detta överskottsmaterial inte alltid är användbart. Frågan hur nödvändiga överskott ska skiljas från icke nödvändiga dito är i praktiken inte helt lätt och svaret är att det i stora delar blir en teknisk fråga. Ett illustrerande exempel är kakel. En viss mängd måste entreprenören räkna med försvinner för att plattor måste skäras till i hörn och kanter. En viss mängd kanske riskerar att gå sönder vid transport och en viss mängd i varje låda kanske är defekt och så vidare. Eftersom entreprenören behöver försäkra sig om att plattor från samma bränning används i hela rummet så att det inte uppkommer risk för nyansskillnader, behöver entreprenören därför ofta köpa kakel med en viss fackmässig marginal. Beroende på hur arbetet går kommer det att bli ett överskott som i regel inte är tillnärmelsevis tillräckligt för att använda i en annan entreprenad. Från entreprenörens perspektiv är denna mindre mängd

tekniskt och ekonomiskt värdelös, varför kaklet får anses vara förbrukat och därmed en ersättningsgill kostnad.

En närbesläktad fråga är spill. Spill utgörs av material som är förbrukat men som inte kommit till avsedd nytta i projektet. Det kan röra sig om kapade delar av brädor eller utblandat murbruk som blev över och måste slängas. Även spill är en oundviklig del av byggandet och måste inom rimliga gränser accepteras. Däremot måste entreprenören inom ramen för ett fackmässigt utförande vidta rimliga åtgärder för att minska spillet.

Överskottsmaterial och spill kan vara en oundviklig del av byggandet och måste accepteras inom rimliga gränser.

Överskottsmaterial: Av entreprenören inköpt material som inte förbrukas/byggs in i entreprenaden. Exempelvis extra kakelplattor för att säkerställa samma bränning.

Spill: Av entreprenören inköpt material som förbrukats men inte kommit till avsedd nytta i projektet. Exempelvis kapade delar av brädor.

Förenklat skulle man kunna säga att överskott som utgångspunkt är ersättningsgillt för entreprenören om entreprenören kan motivera att detta av tekniska eller andra sakliga skäl är förbrukat. Spill är däremot som ingångspunkt ersättningsgillt om inte beställaren kan invända och göra gällande att mängden spill överskred vad som kan anses fackmässigt. Återigen kan vi hänvisa till entreprenörens skyldighet att utföra entreprenaden på ett sådant sätt att bästa tekniska och ekonomiska resultat erhålls (se avsnitt 5.1).

Såväl överskott som spill kan vara svåra för en beställare att praktiskt identifiera. Ett sätt att börja ta tag i frågan om spill och överskott är att beställaren begär att entreprenören särskilt redovisar och motiverar detta i varje enskild entreprenad.

Tips: Beställare kan i kontraktshandlingarna kräva att entreprenören särskilt redovisar och motiverar spill och överskott och hur detta beaktats i kostnadsredovisningen.

Vet beställaren även att det finns ett överskott av ett visst material på arbetsplatsen kan beställaren även ställa specifika frågor om detta överskott på något sätt beaktats i kostnadsredovisningen. Entreprenören bör komma ihåg att redovisningen av överskottsmaterial och spill inte enbart är en ekonomisk fråga utan också är motiverad av miljöskäl.

Byggherrarna är en intresseförening för professionella byggherrar som arbetar för att stärka och utveckla byggherrerollen och det svenska samhällsbyggandet. Föreningens medlemmar är kontinuerliga byggherrar och beställer årligen byggprojekt för mer än 100 miljarder kronor.